

УДК 340.1

ЗМІСТ І ОБСЯГ ПОНЯТТЯ «ОРГАН ПРАВОПОРЯДКУ»

Юлія МОРОЗ,

викладач кафедри теорії та історії держави і права
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

SUMMARY

The article is devoted to opening the content of the notion "law enforcement agency". The author distinguishes the following features of this notion as belonging to the executive branch of power (excepting the National anti-corruptive Bureau of Ukraine), presence in the structure subdivisions realizing pre-trial investigation, deciding other issues while criminal proceeding in accordance with the law, accomplishing secrete and other investigative and search activities; right of the officers to carry, preserve, and apply fire-arm; the main tendency of its activities is law enforcement function. On the assumption of these features, the author suggests the list of state bodies of Ukraine, belonging to law enforcement bodies.

Key words: state body, body of state executive power, law enforcement agencies, law enforcement agencies of Ukraine, Prosecutor's Office.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена розкриттю змісту поняття «орган правопорядку». Автором виокремлюються такі ознаки цього поняття, як: належність до виконавчої гілки влади (за винятком Національного антикорупційного бюро України); наявність у складі підрозділів, що здійснюють досудове розслідування, вирішують відповідно до закону інші питання під час кримінального провадження, здійснюють негласні й інші слідчі та розшукові дії; право співробітників на носіння, зберігання та застосування вогнепальної зброї; основним напрямом діяльності є правоохоронна функція. Виходячи з таких ознак, автором наводиться перелік державних органів України, які належать до органів правопорядку.

Ключові слова: державний орган, орган державної виконавчої влади, органи правопорядку, органи правопорядку України, прокуратура.

Постановка проблеми. Одним із важливих показників розвитку сучасної юридичної науки є відповідний ступінь розробленості її понятійно-категоріального апарату. Внаслідок прийняття Верховною Радою України Законів України «Про Національну поліцію», а також «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», в їхніх текстах з'явились терміно-поняття «органи правопорядку». Тому виникла потреба його теоретичного осмислення у плані трактування, розкриття змісту однойменного поняття та з'ясування його обсягу.

Досліджувана проблематика не нова для вітчизняної науки. Вагомий внесок у її дослідження зробили такі вчені, як: О. Бандурка, В. Боняк, П. Гай-Нижник, В. Греченко, І. Гуцалюк, І. Зозуля, В. Тацій, О. Тимошук, Я. Шинкарук, О. Ярмиш, Н. Ярмиш, І. Ярмошик та ін.

У контексті досліджуваної проблематики на особливу увагу заслуговують наукові праці, присвячені історико- та теоретико-правовій проблематиці: В. Греченка «Підготовка кадрів охоронців громадського порядку в добу Української революції (1917–1920 рр.)» [1], І. Гуцалюк «Українські національні органи влади на Волині (1917–1921 рр.)» [2], Г. Іванушенка «Органи правопорядку та допоміжні формування на Сумщині в період Української революції 1917–1920 рр.» [3], Н. Ярмиш «Зміст терміна «органи правопорядку», використаного у ст. 131¹ Конституції України» [4] та ін.

Питання організації та функціонування правоохоронних органів, специфіки їхньої діяльності на загальнодержавному і регіональному рівнях у різні історичні періоди розбудови Української держави, а також проблематика реформування цих органів у сучасних умовах є традиційними напрямками наукових пошуків вітчизняних учених. Водночас питання термінологічної визначеності та змістовної наповненості категорії, що складає предмет дослідження є своєрідною прогалиною в теорії держави і права, доктрині конституційного права, а також у науці, що вивчає судові та правоохоронні органи.

Актуальність теми. Зважаючи на вищевикладене, актуальність дослідження полягає в необхідності з'ясування змісту й обсягу поняття «орган правопорядку».

Метою статті є розкриття змісту та визначення обсягу поняття «орган правопорядку».

Досягнення такої пізнавальної мети вимагає використання світоглядного діалектичного методу пізнання, а також формально-логічного та спеціально-юридичного методів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Терміно-поняття, що є предметом дослідження, для сучасної науки є своєрідним виявом новачії. Зауважимо, що поняттям новаторства (новації) відображається таке явище суспільної дійсності, як відхилення від традиційного досвіду, пов'язане з його творчим розвитком. Зв'язок між традиціями і новаціями забезпечує змістовне наслідування культурно-історичного досвіду, збереження й розвиток неминущого змісту культури [5, с. 43].

Правова культура як система цінностей, досягнутих суспільством у правовій сфері, характеризується такими показниками, як: стан і рівень правосвідомості, юридичної науки, системи законодавства, правозастосовної практики, законності та правопорядку, правової освіти, а також ступенем гарантованості основних прав і свобод людини [6, с. 550].

Отже, саме юридична наука значною мірою забезпечує визнання новачії, що є результатом творчого розвитку.

Огляд джерел за темою дослідження в аспекті обґрунтування та введення в науковий обіг терміно-поняття «органи правопорядку» свідчить про те, що воно:

1) було використано вітчизняними вченими після здобуття незалежності України. Предметом їхніх наукових пошуків стали правоохоронні органи періоду Української революції 1917–1921 рр. та інших етапів розвитку державності;

2) неодноразово вживається в Законі України «Про Національну поліцію» (поліція у процесі своєї діяльності вза-

емодіє з органами правопорядку <...> (ч. 1 ст. 5); виконує в межах компетенції запити органів правопорядку (правоохоронних органів) інших держав або міжнародних організацій поліції <...> (п. 25 ст. 23); здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав <...> (п. 4 ч. 2 ст. 25); поліція наповнює та підтримує в актуальному стані бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, щодо осіб, затриманих за підозрою у вчиненні правопорушень (адміністративне затримання, затримання згідно з дорученнями органів правопорядку <...> (п. 7. ч. 1 ст. 26) [7];

3) дістало своє закріплення в Основному Законі Української держави у формулюванні законодавцем такого припису: «В Україні діє прокуратура, яка здійснює:

1) підтримання публічного обвинувачення в суді;
2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення, відповідно до закону, інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку» (п. 1, 2. ч. 1 ст. 131¹ Конституції України) [8].

Принадно згадає, що терміно-поняття «орган правопорядку» досліджувалося переважно на рівні історико-правової науки. Аналіз праць учених із досліджуваної проблематики свідчить про те, що органи правопорядку науковці, здебільшого, розуміли як державні органи, які гарантували державну безпеку та правопорядок, а саме: народну міліцію (Г. Іванущенко), міліцію УНР, державну варту Гетьманату й народну міліцію Директорії УНР (І. Гуцалюк) та ін.

Закріплення в національному законодавстві словосполучення «органи правопорядку» було продиктоване логікою змін у конституційно-правовому статусі таких правоохоронних органів, як Національна поліція та прокуратура України. Що ж до введення досліджуваного терміно-поняття в широкий науковий обіг, то цьому передувала плідна робота Парламенту України з удосконалення як чинних законів, так і змісту Конституції.

Так, зокрема, у пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 26 січня 2016 р. наголошується на потребі вилучити з Конституції України р. VII «Прокуратура» у повному обсязі, і привести у відповідність до міжнародних та європейських стандартів положення, що визначають юридичний статус органів прокуратури, додати до р. VIII «Правосуддя».

Підкреслюється, що з переліку функцій прокуратури вилучено низку не властивих (за європейськими стандартами) їй функцій, а саме: нагляд за додержанням прав і свобод людини та громадянина; нагляд за додержанням законів із цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їхніми посадовими і службовими особами (так званий загальний нагляд); нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також у процесі застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних із обмеженням особистої свободи громадян [9].

Замість них, як зазначається у згаданому документі, органи прокуратури отримують широкі процесуальні можливості для набагато якіснішого виконання властивих прокуратурі функцій – підтримання публічного обвинувачення в суді; процесуального керівництва досудовим розслідуванням; вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження; нагляду за негласними й іншими слідчими та розшуковими діями органів правопорядку.

Такий підхід, на думку автора пояснювальної записки О. Філатова, цілковито узгоджується з положенням Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод,

практикою Європейського суду із прав людини у сфері кримінального судочинства та європейськими стандартами щодо функціонування органів (служби) публічного обвинувачення в демократичному суспільстві, керованому верховенством права [9].

Отже, терміно-поняття «органи правопорядку», яке вживає законодавець у тексті Основного Закону держави, є нововведенням, обумовленим потребами правоохоронної діяльності. Що ж до визначення обсягу досліджуваної категорії, то в аналізованій пояснювальній записці О. Філатов зазначає: «Відповідно до світової практики та усталеної в Європі юридичної термінології, до інституту «орган правопорядку» (“law enforcement agency”) належать здебільшого поліцейські служби (цивільна поліція, мілітаризована поліція (жандармерія), військова поліція, інші органи, до компетенції яких віднесені слідство та оперативно-розшукова діяльність» [9].

Н. Ярмиш, вирішуючи питання щодо з'ясування смислового навантаження терміна «органи правопорядку», наголошує, що вчені у своїх працях це словосполучення не вживають. На думку правника, такий умовивід щодо авторства терміна, який розглядається нами, підтверджується змістом пояснювальної записки до законопроекту «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» [4, с. 79].

Аналізуючи напрацювання Комісії з питань правоохоронної діяльності Конституційної Асамблеї під керівництвом академіка В. Тація у 2012–2014 рр., Н. Ярмиш обґрунтовано припускає, що терміно-поняття «орган правопорядку», яке дістало своє закріплення в Основному Законі Української держави в 2016 р., є аналогом іншого – «орган охорони правопорядку». Це словосполучення було запропоновано вищезгаданою Комісією у 2012 р. для введення в чинне законодавство та науковий обіг. Як вважає дослідник, саме ця Комісія висловила думку про необхідність розглядати органи охорони правопорядку як вид правоохоронних органів, для яких правоохоронна функція є основною і яким надані повноваження, спрямовані на захист прав, свобод людини й охорону правопорядку, а також зазначені органи мають право легального застосування примусу до правопорушників і у своєму складі містять озброєні формування [4, с. 79–80].

Феномен «органів охорони правопорядку», а також конституційно-правові засади організування та функціонування однойменних державних організацій, наділених владою, були предметом дослідження В. Боняк. Використовуючи напрацювання Конституційної Асамблеї та вітчизняних і зарубіжних учених, автор виокремила суттєві ознаки категорії «органи охорони правопорядку», а також сформулювала її дефініцію. Дослідник обґрунтовано зауважила, що оскільки органи охорони правопорядку України є правоохоронними органами, а правоохоронні органи є державними органами, їм (органам охорони правопорядку – Ю. М.) притаманні ті самі суттєві ознаки, що й зазначеним вище категоріям [10, с. 86].

Водночас правник відзначає, що органи охорони правопорядку мають специфічні особливості: а) у своєму складі вони, переважно, мають озброєні підрозділи; б) їхні співробітники мають право застосовувати легальний примус (вогнепальну зброю також); в) на них законом покладено здійснення правоохоронної функції, що є основною та повсякденною (діяльність органу охорони правопорядку України спрямована на реалізацію державної політики у сфері охорони прав, свобод і законних інтересів людини, забезпечення законності та правопорядку в суспільстві) [10, с. 86].

Синтез наведених вище суттєвих ознак поняття «органи охорони правопорядку» у взаємозв'язку з визначеннями

категорій «державний орган України» та «правоохоронний орган України» дозволив В. Боняк запропонувати такий концепт «органу охорони правопорядку України»: це утворена державою відповідно до конституційно-правових засад, структурно відокремлена, юридично оформлена частина державного апарату (колектив державних службовців), що у своєму складі, зазвичай, має військові підрозділи, працівники яких мають право застосовувати легальний примус (вогнепальну зброю також), їхня основна та повсякденна діяльність спрямована на реалізацію державної політики у сфері охорони прав, свобод і законних інтересів людини, забезпечення законності та правопорядку в суспільстві [10, с. 86].

Дослідник слушно зауважує, що чинне національне законодавство не містить вичерпного переліку правоохоронних органів (залишається невизначеним обсяг однойменної категорії); робить висновок, що це повною мірою стосується й поняття «орган охорони правопорядку України». Водночас аналіз запропонованої В. Боняк інтерпретації досліджуваного нею поняття, а також чинного на той час національного законодавства, що визначало засади організації та функціонування правоохоронних органів України, дав підстави для включення до обсягу поняття «органи охорони правопорядку» таких органів публічної влади: органів внутрішніх справ (міліцію (поліцію)); Служби безпеки України; Національного антикорупційного бюро України; Національної гвардії України; органів Військової служби правопорядку у Збройних Силах України; Управління державної охорони, підрозділів пенітенціарної служби (органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів); Державної прикордонної служби України; підрозділів Державної фіскальної служби України (податкову міліцію та митні органи); прокуратури [10, с. 86–87].

З приводу прокуратури вчений зазначає, що хоча для неї й не характерна така суттєва риса, як наявність у структурі державного органу озброєних воєнізованих формувань, однак цьому органу публічної влади відведено важливу роль у здійсненні правоохорони, що, на той час, впливало зі змісту ст. 121 Конституції України (зокрема прокуратура наділялася такими повноваженнями: нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також під час застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних із обмеженням особистої свободи громадян; нагляд за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів із цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їхніми посадовими та службовими особами) [10, с. 87].

Як нами зазначалося вище, ні національне законодавство України, ні правова доктрина не розкривають зміст категорії «органи правопорядку», а також не дають відповіді на питання щодо його обсягу (не містять вичерпного переліку цих органів – Ю. М.).

Аналіз нормативно-правового припису, закріпленого у п. 2 ч. 1 ст. 131¹ Конституції України (прокуратура здійснює організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку – Ю. М.) дає підстави для умовиводу про те, що органи правопорядку: 1) здійснюють досудове розслідування; 2) здійснюють негласні й інші слідчі та розшукові дії; 3) є об'єктом нагляду з боку прокуратури.

Вичерпний перелік суб'єктів, уповноважених здійснювати досудове розслідування, визначено п. 8 ч. 1 ст. 3 та ч. 1 ст. 38 Кримінального процесуального кодексу України. Відповідно до зазначених кримінально-процесуальних норм,

такими суб'єктами є: Головне слідче управління, слідче управління, відділ, відділення органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, органу Державної кримінально-виконавчої служби України, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, які діють у межах своїх повноважень [11].

З приводу питання, що нами розглядається, важливе уточнення зроблено Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних та кримінальних справ. Згідно з правовою позицією судової інстанції, органом досудового розслідування в конкретному провадженні є не власне правоохоронний орган, до складу якого входить відповідний підрозділ (Національна поліція, Служба безпеки України, Національне антикорупційне бюро України), а його підрозділ (управління, відділ), визначений у ч. 1 ст. 38 Кримінального процесуального кодексу України [12].

Відповідь на питання щодо кола суб'єктів, які здійснюють негласні й інші розшукові дії, дає ч. 1 ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Такими суб'єктами, згідно із зазначеною нормою Закону, є оперативні підрозділи: 1) Національної поліції (підрозділи кримінальної та спеціальної поліції); 2) Державного бюро розслідувань – внутрішньої безпеки, гарантування особистої безпеки; 3) Служби безпеки України (здійснюються контррозвідкою, військовою контррозвідкою, захисту національної державності, спеціальними підрозділами по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, оперативно-технічними, внутрішньої безпеки, оперативного документування, боротьби з тероризмом і захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів); 4) Служби зовнішньої розвідки України (підрозділи агентурної розвідки, оперативно-технічні, власної безпеки); 5) Державної прикордонної служби України (розвідувальним органом спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону (агентурної розвідки, оперативно-технічними, власної безпеки), оперативно-розшуковими підрозділами спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону та його територіальних органів, підрозділами з охорони державного кордону органів охорони державного кордону та Морської охорони, гарантування внутрішньої безпеки, гарантування власної безпеки, оперативного документування й оперативно-технічними); 6) управління державної охорони (підрозділ оперативного забезпечення охорони виключно з метою гарантування безпеки осіб і об'єктів, щодо яких здійснюється державна охорона); 7) органів доходів і зборів – оперативними підрозділами податкової міліції та підрозділами, які ведуть боротьбу з контрабандою; 8) органів і установ виконання покарань і слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України; 9) розвідувального органу Міністерства оборони України – оперативними, оперативно-технічними, власної безпеки; 10) Національного антикорупційного бюро України – детективів, оперативно-технічними, внутрішнього контролю.

Варто зазначити, що перелік таких підрозділів є вичерпним. Такий умовивід впливає зі змісту ч. 2 ст. 5 аналізованого Закону України (проведення оперативно-розшукової діяльності іншими підрозділами зазначених органів, підрозділами інших міністерств, відомств, громадськими, приватними організаціями та особами забороняється) [13].

Предметом дискусії може бути питання включення до обсягу досліджуваного нами поняття підрозділів розвідувального органу Міністерства оборони України (оперативних, оперативно-технічних, власної безпеки). Аргументом для порушення цього питання є Закон України «Про демо-

кратичний цивільний контроль над воєнною організацією і правоохоронними органами держави» від 19 червня 2003 р. № 975–IV [14].

Висновки. Зважаючи на вищевикладене, зазначимо, що обсяг поняття «органи правопорядку» становлять:

а) Головне слідче управління, слідче управління, відділ, відділення органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, органу Державної кримінально-виконавчої служби України, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, які діють у межах своїх повноважень;

б) оперативні підрозділи, що проводять оперативно-розшукову діяльність (згідно з вищезгаданою нормою Конституції України, здійснюють негласні й розшукові дії): 1) Національної поліції (підрозділи кримінальної та спеціальної поліції); 2) Державного бюро розслідувань – внутрішньої безпеки, гарантування особистої безпеки; 3) Служби безпеки України (здійснюються контррозвідкою, військовою контррозвідкою, захисту національної державності, спеціальними підрозділами по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, оперативно-технічними, внутрішньої безпеки, оперативного документування, боротьби з тероризмом і захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів); 4) Служби зовнішньої розвідки України (підрозділи агентурної розвідки, оперативно-технічні, власної безпеки); 5) Державної прикордонної служби України (розвідувального органу спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону та його територіальних органів, підрозділи з охорони державного кордону органів охорони державного кордону та Морської охорони, гарантування внутрішньої безпеки, гарантування власної безпеки, оперативного документування й оперативно-технічні); 6) управління державної охорони (підрозділ оперативного забезпечення охорони виключно з метою гарантування безпеки осіб і об'єктів, щодо яких здійснюється державна охорона); 7) органів доходів і зборів – оперативні підрозділи податкової міліції та підрозділи, які ведуть боротьбу з контрабандою; 8) органів і установ виконання покарань і слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України; 9) розвідувального органу Міністерства оборони України – оперативні, оперативно-технічні, власної безпеки; 10) Національного антикорупційного бюро України – детективи, оперативно-технічні органи, органи внутрішнього контролю.

На окрему увагу в контексті досліджуваного питання заслуговує прокуратура. Хоча цей орган публічної влади і включається до категорій «правоохоронний орган» та «орган охорони правопорядку», однак виходить за межі обсягу поняття «орган правопорядку». Аргументами на, що підтверджують цей умовивід, є приписи п. 2 ч. 1 ст. 131–1 та п. 9 р. XV Конституції України. Згідно з положенням п. 2 ч. 1 ст. 131–1, прокуратура має повноваження, відмінні від тих, які мають органи правопорядку – останні здійснюють досудове розслідування й оперативно-розшукову діяльність. Відповідно до п. 9 р. XV Основного Закону, прокуратура як орган охорони правопорядку досі виконує за чинними законами функцію досудового розслідування до початку функціонування органів, яким законом будуть передані відповідні функції. За задумом законодавця, такі новостворені органи мають отримати автономію від нині наявних органів охорони правопорядку, підпорядкованих

Кабінету Міністрів України, і будуть уповноважені здійснювати функції досудового розслідування і, можливо, не матимуть у своєму складі воєнізованих підрозділів.

В аспекті визначеної дослідницької мети, зокрема розкриття змісту поняття «органи правопорядку», важливе методологічне значення має з'ясування особливостей однойменного явища державно-правової дійсності. З-поміж інших органів публічної влади, зокрема правоохоронного спрямування, вони:

1) належать до виконавчої гілки влади (за винятком Національного антикорупційного бюро України);

2) у своєму складі мають підрозділи, що здійснюють досудове розслідування, вирішують, відповідно до закону, інші питання під час кримінального провадження, здійснюють негласні й інші слідчі та розшукові дії;

3) їхні співробітники мають право на носіння, зберігання та застосування вогнепальної зброї;

4) їх основним і повсякденним напрямом діяльності є правоохоронна функція (охорона прав і свобод людини, протидія злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, гарантування державної безпеки України, протидія кримінальним корупційним правопорушенням та ін.).

З огляду на положення чинного національного законодавства, що стосуються змісту поняття «органи правопорядку», а також з'ясовані нами особливості такого державно-правового явища, можна запропонувати таку дефініцію категорії: «Орган правопорядку України – це створений державою на підставі норм чинного національного законодавства структурно організований колектив державних службовців, які наділені державно-владними повноваженнями здійснювати досудове розслідування, негласні й інші слідчі і розшукові дії, застосовувати легальний примус (вогнепальну зброю також), основна та повсякденна діяльність яких спрямована на реалізацію державної політики у сфері охорони прав, свобод і законних інтересів людини, гарантування державної безпеки, законності та правопорядку в суспільстві».

Список використаної літератури:

- Греченко В. Підготовка кадрів охоронців громадського порядку в добу Української революції (1917–1920 рр.) / В. Греченко // Право і безпека. – 2017. – № 1 (64). – С. 20–24.
- Гуцалюк І. Українські національні органи влади на Волині (1917–1921 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / І. Гуцалюк ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2013. – 17 с.
- Іванущенко Г. Органи правопорядку та допоміжні формування на Сумщині в період Української революції 1917–1920 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://history.sumynews.com/research/article/791-orhanypravoporiadku-tadopomizhni-formuvanniananasumshchynivperiodukrainskoirevoliiu-tsii19171920rr.html>
- Ярмиш Н. Зміст терміна «органи правопорядку», використаного у статті 131¹ Конституції України / Н. Ярмиш // Вісник Національної академії прокуратури України. – № 4(46). – 2016. – С. 79–84.
- Оборотов Ю. Традиції та новачі у правовому розвитку : [монограф.] / Ю. Оборотов. – Одеса : Юридична література, 2001. – 160 с.
- Загальна теорія держави і права : [підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / [М. Цвік, О. Петришин, Л. Авраменко та ін. ; за ред. д. юрид. наук, проф., акад. Національної академії правових наук України М. Цвіка, д. юрид. наук, проф., акад. Національної академії правових наук України О. Петришина. – Х. : Право, 2009. – 584 с.
- Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580–VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

8. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96–ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

9. Філатов О. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id>

10. Боняк В. Органи охорони правопорядку України в сучасному вимірі: конституційно-правовий аспект : [монограф.] / В. Боняк. – Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Ліра, 2015. – 372 с.

11. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс від 13 квітня 2012 р. № 4651–VI [Електронний ре-

сурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

12. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ роз'яснює питання щодо роботи слідчих суддів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/print/124251--vischiy_specsud_rozjasnyue_pitannya_schodo_roboti_slidchih_s.html.

13. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135–XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

14. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави : Закон України від 19 червня 2003 р. № 975–IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/975-15>.

